

บทที่ ๒

ทฤษฎีความงามตามหลักสุนทรียศาสตร์

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาทฤษฎีความงามตามหลักสุนทรียศาสตร์ ซึ่งประกอบไปด้วย ความงามทางสุนทรียศาสตร์และทฤษฎีและเกณฑ์ตัดสินความงามทางสุนทรียศาสตร์ ที่จะนำมาใช้ตัดสินความงามของประติมากรรมภายในพระมหาเจดีย์ชัยมงคล เช่น ทฤษฎีอรรถวิสัย ปรวิสัย และสัมพันธนิยม ประเภทของศิลปะตามหลักสุนทรียศาสตร์ และความหมายของประติมากรรมและประเภทประติมากรรม ซึ่งจะได้ศึกษาไปตามลำดับดังต่อไปนี้

๒.๑ ความงามทางสุนทรียศาสตร์

แต่ก่อนนั้นหลักสุนทรียศาสตร์ขั้นพื้นฐานเป็นเรื่องเกี่ยวกับ (๑) ระบบ (system) (๒) จังหวะ (rhythm) ของภาวะต่าง ๆ และ (๓) เอกภาพ (harmony) พูดโดยย่อคือความมีเอกภาพหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจากภาวะต่าง ๆ นั้นเองสำหรับสุนทรียศาสตร์ปัจจุบันหรือรุ่นใหม่ ๆ นั้นจะพูดถึงความงามในลักษณะที่เป็น (๑) สิ่งที่มีความหมาย (signification) (๒) สิ่งที่มีความเด่นชัด (expressiveness) หรือ (๓) ความมีชีวิตจิตใจ (lively) เนื่องจากศิลปวัตถุด้วยอย่างหนึ่ง เราอาจจะพูดให้แน่ชัดลงไปอีกว่า ความงามเป็นสิ่งที่มีความพิเศษหรือเด่นชัดในตัวเอง หากเรายอมรับกันว่าแนวความคิดทั้งสองข้างต้นนั้น เป็นลักษณะทั่วไปแล้ว เราก็จะได้คำนิยามของคำว่า ความงามในลักษณะดังต่อไปนี้

๑. “ความงามคือภาวะที่มีความเด่นชัดของสิ่งต่างๆ ที่ทำให้เรามีการรับรู้หรือมีอารมณ์ต่างๆ เกิดขึ้นใจจิตใจของเรา หรือภาวะที่ประจักษ์ตัวให้เด่นชัดของศิลปกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะอยู่ในลักษณะใดก็ตาม”

๒. “ความงามคือภาวะที่ปรากฏตัวให้เด่นชัดของศิลปกรรมต่างๆ ไม่ว่ามันจะอยู่ในลักษณะหรือภาวะใด ๆ ก็ตาม”^{*}

^{*} บุญย์ นิลเกษ, สุนทรียศาสตร์เบื้องต้น, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๕), หน้า ๖-๗.

นั่นคือการแสดงความหมายรวมในทัศนต่างๆ ว่า ความงามเป็นลักษณะพิเศษของสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏอย่างเด่นชัด เพื่อการรับรู้ทางประสาทสัมผัส หรือนำไปสู่ภาวะแห่งการสร้างสรรค์อารมณ์ทางสุนทรียศาสตร์ของศิลปิน

ตามหลักสุนทรียะแล้วความงามถูกจำแนกออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ ความงามของวัตถุ (Material) เกิดจากความพอใจที่มีมาจากสีและเสียง ความงามจากรูปแบบ (Form) เกิดจากความพอใจในความสมดุลและสัดส่วน และ ความงามที่มาจากความเด่นชัด (Expression) เกิดจากการสะท้อนกลับอย่างเจียบของความรู้สึกไปสัมพันธ์กับการรับรู้ที่มีอยู่ในความทรงจำ

โครเซเสนอว่า “ความงามเป็นเรื่องของจิตเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับวัตถุทางกายภาพเลย การสร้างสรรค์ทางสุนทรียะเป็นกิจกรรมแบบดั้งเดิมที่สุดและพื้นฐานที่สุดของจิต” เรียกกิจกรรมนี้ว่าการแสดงออก (Expression) แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า เป็นการแปลมโนภาพในจิตออกเป็นรูปทางกายภาพภายนอก กิจกรรมทางสุนทรียะเป็นการกระทำทางจิตซึ่งเปลี่ยนสิ่งประทับใจเป็นอรรถัตถิญาณบริสุทธิ์นั่นเอง การแสดงออกนั้นหมายถึงการเกิดอรรถัตถิญาณภายในของศิลปิน โดยศิลปินสามารถเห็นภาพวาดในความคิดส่วนการสร้างผลงานออกมานั้นเป็นขั้นรองลงมาซึ่งใครๆ ก็สามารถเรียนรู้ได้ แต่การที่จะทำให้เกิดอรรถัตถิญาณนั้นเป็นเรื่องยากแก่การเรียนรู้หรือสร้างขึ้นมาได้ตามกระบวนการเรียนรู้ทั่วไป

เฮเกิล (George Friedrich Wilhelm Hegel, ค. ศ. ๑๗๗๐-๑๘๓๑) ได้เสนอทฤษฎะไว้ว่า ความงามคือ “มโนคติอัมพัทธ์” ที่ฉายแสดงออกโดยอาศัยสื่อกลางที่มีผัสสะได้เรียกได้ว่าเป็นการเปิดเผยของจิตออกมา (Disclosure of spirit) ศิลปะ ศาสนาและปรัชญา สำหรับเฮเกิล จึงเป็นการพัฒนาของจิตใจขั้นสูง

ระบบการวัดความงามที่มีหลักเกณฑ์เข้าไปช่วย จะโดยการเปรียบเทียบกับของดีของความงามเก่าแก่ หรือมาวางหลักเกณฑ์กันใหม่ก็ได้ เป็นต้นว่า บางครั้งก็ใช้รูปทรงเป็นเกณฑ์ คนตรี จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ล้วนมีรูปทรง (Form) ทั้งสิ้น บางครั้งก็เป็นแบบฉบับ (Style) เรียกกลุ่มศิลปะที่มีแบบฉบับเดียวกันคลาสสิก โรแมนติก บางครั้งก็มีระบบมีเทคนิค และบางครั้งก็เกี่ยวข้องกับจิตวิทยา อันเป็นการกลับเข้าไปหาความเชื่อ หรือความชัดเจนของมนุษยชาติเหมือนเมื่อเริ่มต้นอีก อย่างไรก็ตาม จะเห็นว่าสุนทรียศาสตร์หรือปรัชญาแห่งความงามนั้น จะไม่พ้นไปจากจิตของมนุษย์อันเป็นพื้นฐานเดิมได้เลย การเกิดของความงามก็ต้องเกิดกับอารมณ์ไปเกาะอยู่กับจิต โดยอารมณ์ที่เกิดจากความงามนั้นไปเกาะจิต จิตก็เกิดความรู้สึกพอใจ พุดสั้นๆและชัดเจนได้ดังนี้ ความงามก็คือ สิ่งที่สร้างความพึงพอใจ ความชอบให้แก่จิตนั่นเอง อะไรที่สร้างพึงพอใจให้แก่จิต ไม่ว่า จะผ่านผัสสะ หรือทวารใดทวารหนึ่งของอายตนะทั้ง ๕ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) เป็นที่เกิดความงามแก่

จิตได้ทั้งสิ้น ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจหรือความชอบนั้นจะคงอยู่ได้นานเท่าไร ถ้านานชั่วระยะหนึ่งก็เป็นความงามพื้นๆ ถ้านานชั่วนาตาปีก็เป็นความงามที่สูงส่ง ความงามจึงมี ๒ ชั้นใหญ่ คือ^๒

๑. ความงามขั้นธรรมดาสามัญ เกิดจากเราไปสัมผัสกับสิ่งของที่เรารับชอบเราพึงพอใจ ธรรมดาทั่วไป ความงามที่จะเกิดขึ้นจากจิตนั้น ขึ้นเบื้องต้นที่เดิยวสิ่งนั้นก็ต้องมีพื้นฐาน ๓ อย่าง คือ (๑) ส่วนสัด(จิตของมนุษย์ชอบ และชินต่อการรับรู้เรื่องส่วนสัด จนสามารถแยกได้ขั้นแรกว่า อะไรมีส่วนสัดดีหรือเลว) (๒) ความชัดเจนหรือบริสุทธิ์ (จิตมนุษย์ไม่ชอบสิ่งคลุมเครือ เคลือบแฝง) (๓) ความเป็นเอกภาพ (ทุกองค์ประกอบในสิ่งนั้นๆส่งเสริมกันเองไม่แตกแยกกันหรือแข่งกันเอง) จิตของมนุษย์ชัดเจนอยู่กับพื้นฐานพวกนี้อยู่แล้ว พอได้โอกาสสัมผัสเข้า ก็สร้างความพอใจขึ้นต้นให้ได้ ความงามขั้นธรรมดาสามัญก็เกิดแก่จิตทันที

๒. ความงามขั้นสุดยอด เกิดจากจิตเราถูกเร้าอารมณ์ด้วยสิ่งที่เรามีความสันทัดในเรื่องนั้นๆอยู่ก่อนแล้วเกิดชอบ เกิดพึงพอใจ ให้ความชื่นชอบตลอดชีวิต ตลอดกาล สัมผัสเมื่อใดก็ชอบ เมื่อนั้น เพื่อจะให้จิตเกิดความพึงพอใจขั้นสุดยอด เราก็ต้อง พยายามไปสัมผัสกับผลงานทางศิลปะ

โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอุดม ปญญาโก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง“การศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์” ได้ข้อสรุปดังนี้ ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ในตะวันตกกับพุทธปรัชญาเถรวาทมีความแตกต่างกัน ๒ ประเด็นหลัก คือ ประเด็นแรก เรื่องความมีอยู่ของความงาม ในประเด็นนี้ ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ตะวันตกอธิบายไปใน ๓ แนวทางตามพื้นฐานอภิปรัชญา ได้แก่ ๑) แนวคิดแบบวัตถุนิยมหรือสสารนิยม ซึ่งเป็นทัศนะว่า สิ่งที่มีจริงคือวัตถุเท่านั้น ๒) แนวคิดแบบจิตนิยม มีทัศนะว่า สิ่งที่มีอยู่จริง คือจิตเท่านั้น ๓) แนวคิดแบบทวินิยม มีทัศนะว่า ทั้งวัตถุหรือสสารและจิตเป็นสิ่งที่อยู่จริง

ขณะที่พุทธปรัชญาเถรวาท มีพื้นฐานแนวคิดทางอภิปรัชญาที่แตกต่างกับแนวคิดแบบวัตถุนิยมและจิตนิยม เพราะพุทธปรัชญาเถรวาทมิได้มีแนวคิดแบบสุดโต่งไปในด้านใดด้านหนึ่ง และมีลักษณะบางอย่างคล้ายกับทวินิยมแต่ก็แตกต่างกับทวินิยมแบบตะวันตก เพราะว่าพุทธปรัชญาเถรวาทมีทรรศนะเกี่ยวกับการมีอยู่ของจิตและสสารวัตถุนบนพื้นฐานของหลักไตรลักษณ์ และอทิปปัจจยตา หรือปัจจุสมุปบาท^๓

^๒ เอกชัย สุนทรพงศ์และเสาวนิตย์ แสงวิเชียร, ความงามสุนทรียศาสตร์สำหรับผู้รู้, (กรุงเทพมหานคร: โอเอส พรินติ้งเฮาส์ จำกัด, ๒๕๒๘), หน้า ๒-๓.

^๓ พระมหาอุดม ปญญาโก, “การศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่า ความงามทั้งหมด ขึ้นอยู่กับภาวะแห่งการมีประสบการณ์ หรือ จินตนาการของเราเอง เมื่อเอาภาวะแห่งความงามธรรมชาติออกไปจากศิลปะ ก็ไม่ได้หมายความว่า ความงามนั้นมีภาวะเป็นอิสระจากการรับรู้ของเรา เช่นเดียวกับภาวะการณ์แห่งจุดโน้มถ่วงของโลก หรือความขยายตัวของสารเป็นต้น เราต้องถือว่า ความพึงพอใจความงามของคนทั่วไปนั้น เป็นสิ่งที่ มีอยู่ในจิตใจของเราอยู่แล้วโดยกำเนิด ดังนั้นเราจะเห็นว่า ภาวะการณ์ธรรมชาตินั้น ย่อมแตกต่างไป ศิลปะไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการรับรู้หรือการมีจินตนาการเกี่ยวกับภาวะดังกล่าวนั้นจะอยู่ในลักษณะใดก็ตาม เราจะพบว่าภาวะแห่งการเปลี่ยนแปลงแห่งความงามนั้นขึ้นอยู่กับจิตใจของผู้รับเป็นเกณฑ์ แต่ความงามตามธรรมชาติเป็นเรื่องของการที่เราจะเข้าถึงได้โดยอาศัยวิจารณ์ญาณเป็นตัวชี้แนะ

๒.๑.๑ ทฤษฎีและเกณฑ์การตัดสินความงาม

การตัดสินคุณค่าทางความงามนั้น ไม่สามารถใช้กฎเกณฑ์หรือเหตุผลที่เป็นรูปธรรม มาพิสูจน์ได้อย่างคณิตศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ จึงทำให้เกิดทฤษฎีในการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะ หลายทฤษฎีซึ่งเกี่ยวข้องกับจิตของผู้รับรู้วัตถุทางสุนทรียะและความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองสิ่งนี้ นักปรัชญาและนักสุนทรียศาสตร์ได้เสนอทฤษฎีทางความงามซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปถึงความ มีอยู่ของความงามไว้ด้วยกัน ๔ ทฤษฎี คือ ทฤษฎีจิตวิสัยนิยม, ทฤษฎีวัตถุวิสัยนิยม, ทฤษฎีสัมพัทธนิยม, ทฤษฎีอุปติการณใหม่ โดยมีแนวคิดที่ต่างกันดังนี้

๑. **ทฤษฎีจิตพิสัยหรืออัตวิสัย (Subjectivism)** เชื่อว่าคุณค่าทางสุนทรียะเป็นคุณสมบัติ ของจิตที่ตอบสนองต่อวัตถุทางสุนทรียะ โดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติใดๆ ของวัตถุทั้งสิ้น นัก ปรัชญาอัตถ์นิยมจึงเน้นความสำคัญที่ความรู้สึกของตัวบุคคล โดยถือว่ามนุษย์เป็นผู้ตัดสินทุกอย่าง (Man is the measure of all things) และถือว่าความรู้สึกเกี่ยวกับความงามที่ถูกกล่าวออกมานั้นเป็น เพียงการแสดงออกของความรู้สึกว่าชอบหรือไม่ชอบของผู้พูดเท่านั้นความงามไม่ได้มีอยู่จริงใน วัตถุใดๆ หากแต่อยู่ที่ใจของผู้ชมหรือผู้ฟังเองซึ่งทำให้คิดไปว่าความงามมีอยู่ในวัตถุคุณค่าทาง สุนทรียะคือคุณสมบัติของจิตหรือความรู้สึกตอบสนองทางสุนทรียะของผู้รับรู้ที่มีต่อวัตถุทาง สุนทรียะ โดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติอื่นใดของวัตถุทางสุนทรียะคุณค่าทางสุนทรียะกับความชอบ คือสิ่งเดียวกัน นักอัตถ์นิยมบางคนเรียกความชอบหรือความพึงพอใจนี้ว่า รสนิยม (Taste)

คานท์ (Immanuel Kant ค.ศ.๑๗๒๔-๑๘๐๔) โดยเขากล่าวว่าสิ่งที่ว่า “งาม” คือผลของ ความรู้สึกที่ว่า “งาม” อันเป็นตัวชี้แนะคือสติปัญญาและเจตน์จำนงของเราโดยอาศัยความรู้สึก และ จินตนาการด้วยความรอบรู้ที่มุ่งสู่ความจริงเป็นเจตน์จำนงในความดีงาม การที่เราารู้สึกว่า “งาม” นี้ ไม่ใช่คุณภาพของวัตถุที่มีอยู่ในตัวของมันมาแต่ดั้งเดิมเลย เราว่ามันได้ก็เพราะจิตแท้ ๆ และคานท์ กล่าวย้าต่อไปว่า การที่เราเข้าถึงความงามของสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นก็คือการที่เราได้อารมณ์ความรู้สึกและ ความเข้าใจในสิ่ง ๆ นั้นแล้วทำให้เกิดเป็นความพึงพอใจตามมาในภายหลังแต่การที่เราเห็นสิ่งใด

แล้ว รู้สึกทั้งในสิ่งนั้น สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่งาม หากเราไม่เข้าใจสถานะอันแท้จริงของมันจึงเกิดเป็นความประหลาดใจขึ้นมาชอบที่จะนำไปคิดเปรียบเทียบกับสิ่งที่เล็กกว่า สิ่งที่ทำให้เรารู้สึกทั้งนั้นส่วนมากเป็นของที่เราได้ยากยิ่งกว่า สิ่งที่มีความงดงาม เมื่อเกิดความรู้สึกทั้งในศิลปะชิ้นใดแล้วเราจะเห็นว่าความรู้สึกทั้งนั้นแหละเป็นค่าความงามที่เกิดจากจินตนาการผสมกับเหตุผล^๔ เวลาเรตัดสินใจตัดสินสิ่งที่น่าฟังนี้จะมีลักษณะเป็นสากลมากกว่า เวลาที่เราตัดสินความงามจิตใจในขณะนี้ จะทำงานหนักกว่า จิตในขณะมีการวินิจฉัยความงามในระดับธรรมดา^๕

เพราะฉะนั้น แนวคิดของทฤษฎีจิตวิสัยนิยมเน้นความสำคัญที่ความรู้สึกของตัวบุคคล ดังนั้นมาตรการตัดสินคุณค่าทางความงามจึงไม่ตายตัว เพราะขึ้นอยู่กับความรู้สึกหรือรสนิยมซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามความชอบของแต่ละคนในแต่ละเวลาและสถานที่ นักอรรถวิสัยนิยมเชื่อว่า แม้ผลการตัดสินของแต่ละคนจะแตกต่างกันแต่ทุกๆ การตัดสินมีน้ำหนักเท่าเทียมกันไม่สามารถตัดสินว่าการตัดสินของใครถูกของใครผิดเพราะการตัดสินของแต่ละคนย่อมถูกต้องสำหรับคนๆ นั้น ผู้ตัดสินย่อมรู้ตัวเองดีว่ามีความรู้สึกตอบสนองทางสุนทรียะ

๒. ทฤษฎีวัตถุพิสัยหรือปรัวิสัย (Objectivism) เชื่อว่าความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุ (Beauty as quality of an object) และเป็นคุณสมบัติที่ติดตัววัตถุนั้นมาตั้งแต่เริ่มแรกไม่ว่าเราจะสนใจในวัตถุนั้นหรือไม่ก็ตาม การที่เราให้ความสนใจต่อวัตถุสิ่งนั้นก็เพราะเราพบว่าวัตถุนั้นมีความงามอยู่ในตัวของวัตถุเองเมื่อความงามมีอยู่จริงในวัตถุเกณฑ์ในการตัดสินความงามจึงมีลักษณะที่แน่นอนตายตัวเพลโตมีทรรศนะว่า “ถ้าสิ่งใดสิ่งหนึ่งงามจริงๆ แล้วความงามต้องอยู่ที่สิ่งนั้นแน่ถึงแม้ว่าบางคนอาจจะไม่เห็นว่าสิ่งหนึ่งเห็นว่าเป็นสิ่งหนึ่งงามอีกคนว่าไม่งามนั้นคนหนึ่งในสองคนนี้ต้องผิดอีกคนต้องถูกนี้หมายความว่าคนบางคนตาบอดในเรื่องความงามและบางคนอาจเห็นผิดที่ว่าสิ่งหนึ่งงามทั้งๆ ที่ไม่มีความงามอยู่เลย”^๖

อริสโตเติล(Aristotle ๓๘๔-๓๒๒ B.C) เคยกล่าวว่า ความงามไม่ได้มีอยู่ในโลกแห่งแบบตามที่บางคนเข้าใจกัน ความงามมีอยู่ในโลกศิลปวัตถุเท่านั้น รับรู้ผ่านกระบวนการทางประสาทสัมผัสที่สะท้อนความจริงออกมาสู่โลกแห่งผัสสะนี้เองและมีความกลมกลืนทางสัดส่วนของวัตถุสุนทรียะนั้นแล้วก้าวไปสู่วิถีแห่งความงามขึ้นมาได้ เพื่อความผ่อนคลายของประสาทรับรู้หรือในอวัยวะภาคส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่ศิลปินผู้ถ่ายทอดความงามอย่างกลมกลืนลงไปอย่างยิ่งใหญ่^๗

^๔ วนิกา จำเริญ, สุนทรียศาสตร์, หน้า ๑๔๕.

^๕ อ้าวแล้ว.

^๖ C. E. M. Joad. ปรัชญาเบื้องต้น, แปลโดย วิทย์ วิศทเวทย์. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, ๒๕๑๓), หน้า ๒๕-๒๖.

^๗ กิริติ บุญเจือ, ปรัชญาศิลปะ, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๑๐.

และเขากล่าวซ้ำว่า คุณสมบัติความงาม คือความกลมกลืน ความมีระเบียบแบบแผนขององค์ประกอบส่วนย่อยของสิ่งเหล่านั้น ตัวอย่าง สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย เช่น มนุษย์ สัตว์เป็นสิ่งสวยงาม และปลูกความเพลิดเพลินชนิดหนึ่ง เพราะสัดส่วนหรือองค์ประกอบย่อยของมันรวมตัวกันอย่างมีระเบียบและเหมาะสมกลมกลืนทำนองเดียวกับ การรับรู้โสภนาฏกรรมเราจะได้รับความเพลิดเพลินชนิดหนึ่ง^๔ ถ้าโสภนาฏกรรมนั้นมีความงาม นั่นคือเหตุการณ์หรือการกระทำในโสภนาฏกรรมนั้น มีความสมบูรณ์และสอดคล้องกัน มีจุดเริ่มต้น จุดกลาง และจุดจบ

จากการศึกษาได้พบว่า ทฤษฎีวัตถุวิสัยนิยมเชื่อว่า ความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุเป็นคุณสมบัติที่แน่นอนตายตัวและอยู่ติดกับวัตถุมาตั้งแต่แรกโดยไม่ขึ้นกับความรู้สึคนึกคิดของมนุษย์ และมีเกณฑ์ตัดสินที่แน่นอนตายตัวที่จะใช้ชี้วัดได้ แต่จากการที่ทฤษฎีปรนัยนิยมให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของวัตถุทางสุนทรียะเพียงอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกลึกซึ้งของศิลปินผู้สร้างงานและผู้รับรู้ อีกทั้งยังไม่สามารถอธิบายถึงลักษณะของคุณสมบัติทางความงามนั้นออกมาให้ชัดเจนได้

๓. ทฤษฎีสัมพัทธพิสัย (Relativism) เป็นทฤษฎีที่อยู่กึ่งกลางระหว่างอัตนัยนิยมและปรนัยนิยม กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญทั้งความรู้สึกลึกซึ้งทางสุนทรียะตามรสนิยมของผู้รับรู้ และคุณสมบัติทางความงามของวัตถุในการประเมินคุณค่าทางสุนทรียะโดยเชื่อว่าความงามไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะจากความรู้สึกลึกซึ้งของบุคคลผู้รับรู้หรือจากคุณสมบัติของวัตถุเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่ง หากแต่เป็นภาวะของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับวัตถุที่มีปฏิริยาตอบสนองในสัดส่วนพอๆกัน

จากการศึกษาได้พบว่า ทฤษฎีการตัดสินที่ไม่มีายุติ (Non-Terminating)^๕ และในจุดนี้เองก็ได้กลายเป็นปัญหาสำคัญของทฤษฎีสัมพัทธนิยม กล่าวคือ แม้ว่าทฤษฎีสัมพัทธนิยมจะให้น้ำหนักความสำคัญทั้งตัวบุคคลและวัตถุอย่างเท่าเทียมกันแล้วก็ตามแต่การตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะโดยใช้ปริมาณมากน้อยของผู้ ที่มี ความรู้สึกลึกซึ้งทางสุนทรียะนั้นทำให้ ไม่สามารถจะกำหนดปริมาณหรือระยะเวลาเพื่อหาข้อยุติในการตัดสินอย่างชัดเจนเด็ดขาดได้

จากการศึกษา พบว่า สาเหตุสำคัญของกระบวนการหาคุณค่าทางสุนทรียะนั้น คือคุณค่าทางสุนทรียะหรือความงามนั้นเป็นผลที่เกิดจากกระบวนการหาคุณค่าไม่ใช่เป็นสิ่งที่มียู่ก่อนคุณค่าทางสุนทรียะมิใช่สิ่งเดียวกันกับสิ่งที่เรารับรู้ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติของมันในขณะที่คุณค่านั้นเกิดจากความรู้จักคุณค่าของเราตัววัตถุเองนั้นก็มิใช่ตัวคุณค่าและจะกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าขึ้นมาได้ก็ต่อเมื่อ เรารู้จักคุณค่าของมันตามระดับความพอใจทางสุนทรียะของเราและเปลี่ยนแปลงได้ตามหลักเกณฑ์ที่ใช้เป็นมาตรฐานในการประเมินคุณค่าแม้ว่าทฤษฎีปฏิบัติการใหม่จะเป็นทฤษฎีที่มีเหตุผลหนักแน่นน่าเชื่อถือเป็นอย่างมากก็ตามแต่ก็ยังมิชอบพ้องในเรื่องที่ถือว่าความงามเป็นสิ่งที่

^๔ จรูญ โกมุทรัตนานนท์, สุนทรียศาสตร์กรีก-ยุคฟื้นฟู, หน้า ๓๖.

^๕ จรูญ โกมุทรัตนานนท์, สุนทรียศาสตร์ ปัญหาเบื้องต้นในปรัชญาศิลปะและความงาม, หน้า ๕๒ - ๕๓.

ที่เกิดขึ้นใหม่ระหว่างความสัมพันธ์ของตัวบุคคลและวัตถุซึ่งต้องใช้หลักเกณฑ์มากมาย ซึ่งข้อพิจารณาประกอบโดยหลักเกณฑ์ต่างๆ เหล่านั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอตามเงื่อนไขปัจจัยของบุคคลผู้ตัดสินทำให้ในที่สุดแล้วเราก็ไม่สามารถหาข้อสรุปที่แน่นอนชัดเจนอย่างเด็ดขาดได้เช่นเดียวกัน

จากหนังสือ “วิถีคิด วิถีเชื่อ อีสตรี” โดยอภิญญาวัฒน์ โพธิ์सान เชื่อว่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสวยงาม (Beauty) นี้ เป็นศาสตร์ความรู้แขนงหนึ่งที่มีอยู่ในโลกใบนี้ ซึ่งเรียกกันว่า “สุนทรียศาสตร์” (Aesthetics) เรื่องของความงามนอกจากจะเป็น “ศาสตร์” แล้วยังเป็น “ศิลป์” ที่ทรงคุณค่าต่อผู้คนชาย-หญิง และต่อโลกของเรา เหตุเพราะความงามหรือความสวยงามจะช่วยสื่อแนวคิดทางสุนทรียะต่อผู้ชม และช่วยทำให้ชีวิตของผู้คนและโลกดูสดใสและสวยงามไปตามความคิดและประสบการณ์ของผู้คนที่มองชมได้ การมองว่าสิ่งไหนงามหรือไม่งามนั้นขึ้นอยู่กับว่าคนไหนจะใช้เกณฑ์อย่างไรมาเป็นเครื่องตัดสินชี้ขาดเท่านั้น คือถ้าใช้เกณฑ์แนวคิดแบบอัตวิสัย (Subjectivism) ก็จะใช้อารมณ์ความรู้สึกของตนที่ชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้นๆ เป็นเกณฑ์ตัดสินชี้ขาดว่า สิ่งนั้นงามหรือไม่งาม ถ้าใช้เกณฑ์แนวคิดแบบปรวิสัย (Objectivism) ก็จะใช้รูปทรง เส้นโค้ง เว้า งามดำ และสีส้ม มาเป็นเกณฑ์ตัดสินชี้ขาดว่า สิ่งนั้นงามหรือไม่งาม ถ้าใช้เกณฑ์แนวคิดแบบสัมพัทธวิสัย (Relativism) ก็จะใช้ทั้ง “วัตถุ” ที่มีรูปทรง เส้น โค้งเว้า งามดำ สีส้ม และ “บุคคล” ที่มีอารมณ์ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ มาประกอบกัน เอามาเป็นเกณฑ์ตัดสินชี้ขาดว่า สิ่งนั้นงามหรือไม่งาม จะใช้อย่างหนึ่งอย่างใดเท่านั้นไม่ได้^{๑๑}

ผศ. ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์ ได้ให้ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์ศิลปะความงามบนสถาปัตยกรรมมหาเจดีย์ชัยมงคล กล่าวต่ออีกว่า ความเชื่อในแง่หนึ่งอาจจะเป็นการเชื่อว่าเป็นการเชื่อมต่อกันระหว่างโลกสวรรค์ แต่ในอีกมุมมองอีกที่อยูข้างในมันคืออะไร เพื่ออะไร ใครค้นคิด เราจะมองความงามของศิลปะเพียงแค่ต้นแบบก็ไม่ใช่อะไรประกอบ แนวคิดก่อนที่จะทำจริงๆ แล้วคืออะไร เพราะในงานสถาปัตยกรรมต่างๆ เราจะเห็นได้ถึงความน่าทึ่งกับลวดลายที่หลากหลายผสมผสาน “จุดประสงค์ ประโยชน์ที่ได้” โดยส่วนตัวแล้วมันน่าจะมีนัยยะอยู่ เหมือนกับคนฟังหมอลำ คนสมัยก่อนถ้าไม่มีสารธรรมเขาจะไม่ค่อยฟัง ผิดกับปัจจุบันมีแต่ความสนุกสนานเท่านั้นเอง มหาเจดีย์ก็เช่นกันส่วนใหญ่เป็นการโชว์ลวดลายมากกว่าจนลืมเป้าหมาย เน้นรูปแบบมากกว่าคติเบื้องหลังของแนวคิดคืออะไร เป็นเงื่อนไขของสังคมนั้น นี่เป็นแค่หนึ่งเงื่อนไขในระดับหนึ่งเท่านั้น งานศิลปะสถาปัตยกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัยจะต้องถูกพัฒนาและมันจะถูกออกแบบให้

^{๑๑} อภิญญาวัฒน์ โพธิ์सान, วิถีคิด วิถีเชื่อ อีสตรี, (มหาสารคาม : หจก. อภิชาติการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๑๕-๒๑๖.

ถูกใจคนที่มา ซึ่งความงามมันถูกเปลี่ยนความงามในเชิงธุรกิจ จริงหรือไม่จริง ไปให้ถึงสิ่งที่อยู่ลึกๆ เบื้องหลังมันมีนัยยะ อะไร ?^{๑๑}

๒.๑.๒ การตัดสินความงามของประติมากรรมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสุนทรียะ

ในสมัยพุทธศาสนาถือว่าสิ่งทั้งปวงไม่เที่ยง (ยถาเหวนนิพาน) และความไม่เที่ยงแห่งสิ่งทั้งปวงนี้เป็นความเป็นจริงแท้ในตัวเอง ทศนะเรื่องความไม่เที่ยงอาจจะฟังดูคล้ายกับความเห็นว่าชาดสูญ (อุจเจตทิภูติ)^{๑๒} อย่างไรก็ตามหลักคำสอนเรื่องความไม่เที่ยงไม่ใช่การปฏิเสธโลก มันหมายความว่าสรรพสิ่งย่อมอิงอาศัยเหตุเกิดขึ้น (ปฏิจจสมุปบาท)^{๑๓} ไม่มีอะไรมีอยู่อย่างเที่ยงแท้ สรรพสิ่งอยู่ในกระแสแห่งการเคลื่อนไหว นี่คือพุทธปรัชญาว่าด้วยความเปลี่ยนแปลงและความสืบเนื่อง และในภาวะแห่งความเปลี่ยนแปลงนี้เราสามารถรับรู้ความงามซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่ง ความเพิลิตเพลินยินดีได้ ในความเห็นโดยทั่วไปของชาวพุทธ ความงามไม่ใช่คุณสมบัติที่มีอยู่ภายในของ วัตถุอย่างแท้จริง ถ้าจะพูดให้ถูกความงามคือผลิตผลของฝีมือหรือความชำนาญของมนุษย์

๑. ความงามทางด้านศิลปะ จากคัมภีร์ทางพุทธศาสนาพบว่าชาวพุทธครั้งพุทธกาลได้ พัฒนาแนวคิดพื้นฐาน เกี่ยวกับธรรมชาติและบทบาทของความงาม ความงามคือผลิตผลแห่งการ สร้างสรรค์ของมนุษย์ และความงามเป็นสัญลักษณ์แห่งพลังอันน่าอัศจรรย์ของจิตใจมนุษย์

๒. ความงามเป็นอารมณ์ของประสาทสัมผัสและการชื่นชมความงามส่วนใหญ่เป็นเรื่องน่า อภิรมย์ จุดมุ่งหมายของความงามคือการให้ความพึงพอใจ และวิธีที่ดีที่สุดในการชื่นชม ความก็คือการเชยชมโดยปราศจากอุปาทานหรือความ ยึดมั่นถือมั่น ในวรรณคดีบาลีมีคำที่บ่งบอก ความหมายของความงามซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นสอง ประเภท กล่าวคือคำที่บ่งบอกถึงคุณสมบัติของ วัตถุที่ทำให้ตัววัตถุงาม และคำที่บ่งบอกถึงความรู้สึกและอารมณ์ที่ถูกเร้าโดยการรับรู้ความงาม เพราะฉะนั้นความงามจึงปรากฏมีขึ้นจากการมีอยู่ของรูปที่สวยงามและการรับรู้ รูปนั้นด้วยใจซึ่งอยู่ ในภาวะที่ส่งเสริมการรับรู้และการชื่นชมรูปนั้น ความงามก่อให้เกิดความรู้สึกที่น่าอัศจรรย์ อารมณ์ ที่เป็นสุข ความยินดี ความพึงพอใจ ความเพิลิตเพลิน และความสงบสุข ธรรมชาติดั้งเดิมของความ งามและจิตใจของมนุษย์ซึ่งรับรู้ความงามนั้นเป็นสิ่ง บริสุทธิ์ในความหมายทางจริยศาสตร์ แต่มัน เป็นเพราะอิทธิพลของจิตที่ถูกเคลือบด้วยความยึดมั่นหรืออุปาทานเท่านั้นที่นำไปสู่ผลทางจิตที่ไม่ น่าปรารถนา

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๐.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๐.

๓. ถ้าหากว่าเราสามารถควบคุมอุปาทานได้ ความงามก็สามารถช่วยสนับสนุนในการพัฒนาจิตได้ พุทธปรัชญายอมรับในวัตถุแห่งความงามในความหมายนี้เท่านั้น และความกลมกลืนในการสร้างสรรค์และคุณค่าความงามของพุทธสถาปัตยกรรมนั้น มุ่งเน้นรูปทรงที่เรียกว่าเจดีย์นั้นล้วนเป็นสัญลักษณ์แฝงความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆ อย่าง

ในพระไตรปิฎก มีการกล่าวอ้างอิงหลายแห่งที่แสดงถึงทัศนคติของชาวพุทธต่อความงามทางรูปราง เช่น เรื่องของอิริยพจน์ันทากิษุณี^{๑๔} ผู้ซึ่งลุ่มหลงในความงามแห่งกายของตนเอง พระนางไม่ยอมไปพบพระพุทธเจ้าแม้พระองค์ต้องการให้พระนางเสด็จมาเฝ้าเพื่อฟังธรรม พระองค์ทรงพิสูจน์ให้เห็นถึงความไม่ยั่งยืนของความงามแห่งร่างกายโดยการเนรมิตหญิงสาวที่สวยงามกว่าพระนาง และทำให้หญิงนั้นกลายเป็นคนแก่และค่อยๆ เสื่อมสลายไป ภาพนั้นก่อให้เกิดความกลัดกลุ้มทรมานใจแก่อิริยพจน์ันทากิษุณีเป็นอย่างมาก และในที่สุดพระนางได้รู้แจ้งเห็นจริงในสังขารม มีหลายครั้งที่พระพุทธองค์ดึงความสนใจของสาวกด้วยความงามทางรูปรางเพื่อที่จะสื่อความจริงของสังขารม และใช้ความงามเป็นเครื่องมือขัดเกลารมณ์เกี่ยวกับความจริงเหล่านั้นให้ประณีตยิ่งขึ้น ดังเช่นในอุทานบาลีพระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบความงามของนางเทพธิดากับความงามของนางชนบทกัลยาณิดีตเจ้าสาวของพระนันทะ และพระนันทะได้เปรียบเทียบนางชนบทกัลยาณิดีกับนางลิงซึ่งมีหูด้วนและมีจมูกแหว่ง หลังจากนั้นพระนันทะได้ตั้งใจประพฤติพรหมจรรย์และในที่สุดท่านได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ อีกตัวอย่างหนึ่ง พระนางเขมาผู้ซึ่งลุ่มหลงในความงามของตนได้เห็นนางเทพธิดาที่สวยงามกว่าตนซึ่งถูกเนรมิตขึ้นโดยพระพุทธเจ้า นางเทพธิดานั้นแปรเปลี่ยนจากวัยสาวสู่วัยชราและล้มลงตายต่อพระพักตร์ของพระนาง พระนางจึงได้รู้ชัดถึงความไร้สาระแห่งความภาคภูมิใจของตนเอง เหตุการณ์เหล่านี้บ่งบอกว่าพุทธปรัชญาได้เสนอมิติแห่งความงามด้านจิตใจ

เพราะฉะนั้น การที่บุคคลจะสวยงามหรือไม่สวยงามไม่ได้ตัดสินโดยรูปรางภายนอกเท่านั้น แต่ต้องตัดสินโดยการกระทำของเขาด้วย โดยคุณสมบัติที่เขาทำได้ บางคนอาจจะมียูปร่างสวยงามแต่เขาเป็นคนเห็นแก่ตัว แทนที่จะทำความดีให้แก่สังคม เขาอาจคิดทำแต่สิ่งที่เป็นอันตรายต่อสังคมอยู่เสมอ และเขาอาจถึงขนาดเป็นคนโหดร้าย บุคคลเช่นนั้นจะได้ชื่อว่าสวยงามได้อย่างไร ความงามตามหลักพุทธศาสนาเป็นมโนธรรมทางจริยศาสตร์ บุคคลที่มีศีลธรรม กำจัดความโลภโกรธหลงได้และทำจิตใจของตัวเองให้ปราศจากกิเลสทั้งปวง ได้ชื่อว่าเป็นคนงามอย่างแท้จริง บุคคลที่ถูกแผดเผาด้วยความอาฆาตและความโกรธ ถูกกามตัณหาครอบงำอยู่เป็นนิจเป็นผู้ไม่เกลียด เขาอาจมียูปร่างสวยงามดูดี แต่ตราบใดที่เขายังคงเป็นทาสของราคะ โทสะและโมหะ เขาก็ไม่จัดว่าเป็นผู้สวยงามอย่างแท้จริง บุคคลจะได้ชื่อว่ามี ความงามอย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อเขาได้ทำลายราคะ

^{๑๔} พ.อุ. (ไทย) ๓๓/๑๘๗-๑๘๘.

โทษและโมหะและเพิกถอนกามตัณหาเสียได้ ทุกคนสามารถบรรลุความงามทางจริยศาสตร์และทางจิตใจนี้ได้โดยการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาคือศีลสมาธิและปัญญา ดังนั้นความงามตามหลักพุทธศาสนาไม่ใช่เรื่องของความมีศักดิ์ ส่วนดี ความกลมกลืนและความสมดุล แต่ความงามเป็นเรื่องของสิ่งที่บุคคลมีอยู่ภายใน บุคคลมีคุณธรรมเช่นความรักความกรุณาและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นหรือไม่ เขาเป็นอิสระจากความโกรธความเกลียดและกิเลสอื่นๆ หรือไม่ ถ้าเขามีคุณธรรมเหล่านี้และเป็นผู้ปราศจากกิเลสทั้งปวง เขาก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้สวยงามอย่างแท้จริง แม้เขาจะขาดความมีศักดิ์ ส่วนดี ความกลมกลืนและความสมดุลภายนอก^{๙๕}

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดทำให้พบว่าหลักคำสอนเรื่องอนิจตา (ความไม่เที่ยง) และศูนยตา (ความว่างเปล่า) เป็นคำสอนที่ทำให้คนส่วนใหญ่คิดว่าแนวคิดเรื่องความงามไม่มีในพุทธปรัชญา อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงหลักคำสอนทั้งสองนี้ไม่ได้ปฏิเสธความงาม ยิ่งไปกว่านั้นพุทธปรัชญาได้ให้แนวคิดการเข้าใจความงามในแง่มุมที่แตกต่าง กล่าวคือจากแง่ของอนิจตาอาจกล่าวได้ว่าความงามเป็นผลผลิตแห่งฝีมือหรือความชำนาญของมนุษย์ ความงามไม่ใช่คุณสมบัติที่มีอยู่ดั้งเดิมของวัตถุ แต่จากแง่ของศูนยตาความงามคือความตระตรึงใจทางสุนทรียศาสตร์ ซึ่งความงามในทฤษฎีของพุทธปรัชญาไม่ได้เป็นทั้งสิ่งที่แน่นอนตายตัวหรือ คุณสมบัติที่มีอยู่อย่างนิรันดร์ ความงามสามารถรับรู้ได้ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์ในโลกที่อิงอาศัยกันและกันและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ^{๙๖} พุทธสาวกไม่ได้หลีกเลี่ยงและหวาดกลัวต่อวัตถุแห่งความงาม เพียงแต่เว้นจากการกระทำวัตถุแห่งความงามให้เป็นพื้นฐานของความชอบและความไม่ชอบเท่านั้น สิ่งที่น่าเพลิดเพลินยินดีและน่ารักใคร่ที่มีอยู่ในโลกโดยทั่วไปเรามักยึด ติดอยู่กับมัน และเรามักจะมีความไม่ชอบต่อสิ่งตรงข้าม แม้พุทธศาสนาจะกล่าวถึงความงามทางกายภาพแต่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญ ยิ่งไปกว่านั้น ในความงามนั้นพุทธสาวกยังมองเห็นความเปลี่ยนแปลงและความเสื่อมสลายด้วย พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้เกี่ยวกับสังขารทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลายเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไป เพราะฉะนั้นบุคคลผู้ฉลาดมีปัญญานั่นย่อมชื่นชมความงามโดยปราศจากความ โลกในการได้ และการครอบครอง พุทธสาวกเข้าใจข้อนี้ดีและได้พิสูจน์ด้วยตัวเอง เพราะฉะนั้นแนวคิดพื้นฐานทางสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธจึงเป็นไปเพื่อแรงบันดาลใจแห่งการดำเนินชีวิตพรหมจรรย์ ความงามไม่ใช่เพื่อตัวมันเอง ความงามเป็นเครื่องสนับสนุนสำหรับผู้ที่ยปรารถนาจะดำเนินชีวิตพรหมจรรย์ และชีวิตที่ดำเนินไปตามหลักศีลธรรมจะก่อให้เกิดความงามภายใน บุคคลผู้สามารถกำจัดกิเลสทั้งปวงได้และมีปัญญามองเห็นธรรมชาติที่แท้จริงของ สรรพสิ่ง เป็นผู้ที่ประกอบด้วยความจริงความดี

^{๙๕} พุทธทาสภิกขุ, *ตุลาการิกธรรม เล่ม ๑*, (จากหนังสือชุดธรรมโมฆณ์), (กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๑๗), หน้า ๕๗.

^{๙๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๒๘/๓๓๓.

และความงาม ดังนั้นแนวคิดเรื่องความงามที่แท้จริงในพุทธศาสนาจึงไม่ใช่เรื่องของความมี สัดส่วนเหมาะสม ความกลมกลืนและความสมดุล แต่เป็นเรื่องของคุณธรรมภายใน ด้วยการเสนอแนวคิดเรื่องความงามดังกล่าวและทำความงามให้เป็นเรื่องของ คุณธรรมภายในมากกว่าสิ่งภายนอกเราจึงกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาได้เสนอทฤษฎีแห่งความงามที่เป็นสากลที่สุด

นายวัชรพล แก้วเสนห์^{๑๗} ได้ให้ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์ศิลปะความงามประติมากรรมมหาเจดีย์ชัยมงคล ว่า มหาเจดีย์ชัยมงคล เป็นมหาเจดีย์ที่ถูกสร้างขึ้นบนภูเขาสูงสวยที่สุดในประเทศไทยและใช้ทุนในการก่อสร้างมากมาย ประวัติการก่อสร้าง ถูกก่อสร้างขึ้นจากจินตนาการของพระเจ้าพรหมคุณหลวงพ้อ (หลวงปู่ศรี มหาวิโร) โดยการสร้างจากแบบสถาปัตยกรรมจำลองขึ้นโดยนิมิตของหลวงปู่เอง และมีการสร้างสรรค์ประยุกต์ สิ่งแปลกใหม่ผสมผสานกันขึ้น จุดมุ่งหมายส่วนใหญ่เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ในด้านพระพุทธศาสนากับมุมมองแนวคิดของหลวงปู่ ท่านเป็นผู้มองการไกล เพื่อประโยชน์ส่วนรวมโดยไม่อิงประโยชน์ส่วนตัว และมีความเชื่ออีกว่า ถ้าผู้ใดได้สร้างมหาเจดีย์ย่อมมีอานิสงส์ยิ่งใหญ่มา เพื่อเป็นสถานที่เก็บรักษาหรือประดิษฐาน (สาริทธิธาตุจาก ๙ ประเทศ) ซึ่งประเทศไทยเรานับถือพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ส่วนคุณค่าทางวัฒนธรรม มหาเจดีย์ชัยมงคลถือว่าเป็นสถานที่ ที่มีคุณค่าคุณูปการอย่างมากไม่ว่าจะเป็นชาวจังหวัดร้อยเอ็ด หรือสาธุชนทั่วไป ถือว่าเป็นกุศลบายที่ดีมาก นับแต่เริ่มก่อสร้างจนถึงปัจจุบัน เป็นสถานที่ขัดเกลาจิตใจได้เป็นอย่างดีกับผู้พบเห็น ในความน่าทึ่งกับสถาปัตยกรรมต่างๆ ที่เกิดจากแรงบันดาลใจของหลวงปู่โดยแท้^{๑๘}

ฉะนั้น ความงามไม่ใช่คุณสมบัติที่มีอยู่ภายในของวัตถุอย่างแท้จริง หากถ้าจะพูดให้ถูกความงามคือผลิตผลของฝีมือหรือความชำนาญของมนุษย์ แต่เป็นผู้ที่ประกอบด้วยความจริงใจความดีและความงาม ดังนั้นแนวคิดเรื่องความงามที่แท้จริงในพุทธศาสนาจึงไม่ใช่เรื่องของความมี สัดส่วนเหมาะสม ความกลมกลืนและความสมดุล แต่เป็นเรื่องของคุณธรรมภายใน ด้วยการเสนอแนวคิดเรื่องความงามดังกล่าวและทำความงามให้เป็นเรื่องของ คุณธรรมภายในมากกว่าสิ่งภายนอกเราจึงกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาได้เสนอทฤษฎีแห่งความงามที่เป็นสากลที่สุด

๒.๒ ประเภทของศิลปะตามหลักสุนทรียศาสตร์

ศิลปะ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่เองตามธรรมชาติ แต่จิตรกรรมหรือภาพเขียนทิวทัศน์พระอาทิตย์นับเป็นศิลปะ การสร้างสรรค์โดยมนุษย์เพื่อความงามหรือสุนทรียภาพที่ถือเป็นศิลปกรรมแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภทดังนี้

^{๑๗} วัชรพล แก้วเสนห์, ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

๒.๒.๑ วิจิตรศิลป์ (Fine arts) หมายถึง ผลงานศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้นมาด้วยความรัก แสดงออกถึงคุณค่าทางสุนทรียภาพ และอารมณ์สะท้อนใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้ดูเกิดความรู้สึกทางความงามบริสุทธิ์ แบ่งออกเป็น ๕ ประเภท คือ

๑. ประติมากรรม หมายถึง งานศิลปะที่แสดงออกด้วยการปั้นรูป แกะสลัก และสร้างรูปเคารพต่างๆ ตามความเชื่อ และศรัทธาของแต่ละยุคสมัยศิลปะจะมีลักษณะเป็น ๓ มิติ

๒. สถาปัตยกรรม หมายถึง งานที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง เป็นงานศิลปะเพียงอย่างเดียวที่มีเพียงรูปแบบ ไม่มีเรื่องราว หรือเนื้อหา งานสถาปัตยกรรมได้แก่ การสร้างที่อยู่อาศัย โบสถ์ วิหาร

๓. จิตรกรรม หมายถึง งานที่เกี่ยวกับการวาดภาพ ระบายสี ลักษณะของงานนั้นเป็น ๒ มิติ มีความแบนราบพื้นระนาบ ซึ่งเป็นงานศิลปะที่ไม่กินระหว่างเนื้อที่อากาศอีกประการหนึ่ง งานประติมากรรม งานสถาปัตยกรรม และงานจิตรกรรมจัดอยู่ในกลุ่มศิลปะที่เราสามารถสัมผัสความงามได้ โดยทางประสาทตา จึงเรียกว่า ททัศนศิลป์

๔. วรรณกรรม หมายถึง ศิลปะในการเรียบเรียง หรือประพันธ์ถ้อยคำมีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง โดยเฉพาะร้อยกรองนั้น มีการแยกประเภทต่างๆ ออกไป มีการเลือกใช้ถ้อยคำ มีสัมผัส มีจังหวะ ท่วงทำนอง ทำให้เกิดความไพเราะของถ้อยคำ

๕. คีตกรรม หมายถึง การดนตรี ซึ่งเน้น การนำเอาเสียงมาเป็นสื่อแสดงความรู้สึก โดยผ่านเครื่องมือที่ใช้ในการคิด สี ดี เป่า ทำให้ผู้ทำและผู้ฟังเกิดอารมณ์ หรือความรู้สึกร่วม เพลิดเพลิน เป็นสุข รัก อาลัย เป็นต้น

ดังนั้น วรรณกรรม และคีตกรรม เป็นงานที่ใช้หูสัมผัสความไพเราะ จึงเรียกว่า โสตศิลป์ ถ้านำเอาคีตกรรมไปรวมกับนาฏกรรม ซึ่งเป็นเรื่องของการฟ้อนรำ เดินรำ โทรทัศนภาพยนตร์ เราจึงเรียกศิลปะแบบนี้ว่า โสตทัศนศิลป์^{๑๔}

๒.๒.๒ ประโยชน์ศิลป์ (Useful art หรือ applied art) หมายถึง ซึ่งเป็นงานศิลปะที่ไม่ได้เน้นแต่ทางด้านสุนทรียภาพเท่านั้น แต่ได้นำมาเอาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น งานหัตถกรรม โภคภัณฑ์ อันเกี่ยวกับการแต่งกายของโขนละคร ลิเก เป็นต้น ได้แก่

๑. สถาปัตยกรรม คล้ายกับงานประติมากรรมนั้นถูกสร้างขึ้นเพื่อป้องกันมนุษย์จากสิ่งแวดล้อม ส่วนประติมากรรมสร้างขึ้นเพื่อเคารพบูชาสักการะและความสวยงาม

๒. ศิลปะอุตสาหกรรม เป็นศิลปะในการค้นคิดกรรมวิธี ที่จะให้มีผลผลิตเพื่อประโยชน์ใช้สอยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

^{๑๔} บุญเยี่ยม แยมเมือง, สุนทรียภาพทัศนศิลป์, (กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๒-๒๔.

๓. ศิลปหัตถกรรม เป็นงานศิลปะที่ทำด้วยมือส่วนใหญ่ แบบที่ทำมักจะออกแบบตามใจผู้กระทำ เช่น การทำโต๊ะ เก้าอี้ การปั้นหม้อ การทอผ้า และอื่นๆ^{๑๙}

๒.๒.๓ **ทัศนศิลป์ (Visual art)** หมายถึง ศิลปะที่รับรู้ด้วยสายตาทั้ง ๓ มิติ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ซึ่งงานศิลปะที่สามารถจับต้องใช้สอยได้มีผู้เรียกว่า ทัศน-ผัสสะศิลป์ (visuo-tactual art) หรือ ภูมิสถาปัตยกรรม เป็นศิลปะและวิทยาศาสตร์ว่าด้วยการออกแบบวางแผน การอนุรักษ์และจัดการพื้นที่ใช้สอยภายนอกอาคาร รวมทั้งพื้นที่บางส่วนภายในหรือบนอาคารเพื่อความผาสุก สวัสดิภาพและความปลอดภัยของประชาชน และทำงานในพื้นที่ภายนอกอาคารเกือบทุกชนิดและพื้นที่บางส่วนภายในหรือบนอาคาร ทั้งใหญ่และเล็ก ในเมืองและชนบท ทั้งด้วยวัสดุ “แข็ง” (landscape) / “นุ่ม” (soft cape)^{๒๐}

ดังนั้น ศิลปะคือสิ่งที่มนุษย์ สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อความงามและความพอใจ สิ่งใดที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แม้จะมี ความงดงาม ก็หาใช่ศิลปะไม่ ดังเช่น พระอาทิตย์กำลังจมนทะเล ดอกไม้หลากสีสวยงาม ความงามและความพึงพอใจของศิลปะมี ๒ ประเภท คือ ความงามทางกายเป็นศิลปะที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของเราเราสัมผัส และเห็นคุณค่า ได้อย่าง เป็นรูปธรรม ส่วนความงามทางใจเป็นศิลปะที่มีคุณค่าทางนามธรรม ทำให้เรามีความเป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ สามารถ ดำเนินวิถีชีวิตได้อย่างมีความสุข

เฉกเช่น การปฏิบัติศิลป์ในพระพุทธศาสนา และเป็นผลงานสร้างสรรค์ทางสุนทรียะเฉพาะที่มีคุณภาพดี โดยกำหนดความหมาย "ศิลปะ" ให้แคบและเฉพาะมากขึ้นมีการแยกงาน "ศิลป์" ที่ไม่ถึงขั้นออกไปด้วยเกณฑ์ต่างๆ ที่ยังเป็นที่ยกเถียงในหมู่ผู้ทรงคุณวุฒิทางศิลปะ^{๒๑}

ศิลปกรรมตามหลักสุนทรียศาสตร์แบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภทคือ วิจิตรศิลป์ ประโยชน์ศิลป์ และทัศนศิลป์ ศิลปะเหล่านี้มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อที่จะสนองความต้องการของตนเองทั้งในเรื่องของความงามและประโยชน์ใช้สอย หรือจะพูดว่าสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นประโยชน์กับมนุษย์ทั้งทางกายและทางใจ นั่นเอง

^{๑๙} บุญมี แท่นแก้ว, **พุทธปรัชญาเถรวาท**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕).

หน้า ๑๐๐-๑๐๑.

^{๒๐} อานาจ เย็นสบาย, **ศิลปะพิจารณา**, (กรุงเทพมหานคร: แสงศิลปะการพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๕๕-๕๗.

^{๒๑} ราชบัณฑิตยสถาน, **ศิลปกรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐๑๐.

๒.๓ ความหมายของประติมากรรมและประเภทประติมากรรม

โดยทั่วไป ความหมายของพุทธศิลป์ มิใช่เป็นอุบัติการณ์ทางภาษาคำใหม่ หรือเป็นปรากฏการณ์ทางศิลปะล่าสุด หรือเป็นนิมิตใหม่ในการแสวงหาที่เพิ่งค้นพบ เนื่องจากคำว่า พุทธศิลป์ มีรากฐานที่ผูกพันกับวิถีการดำเนินชีวิต ของผู้คนในสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน มีลักษณะเฉพาะของพิเศษแบบชนชาติไทยศิลปะกับวัด ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมาเป็นเวลาช้านาน ไม่ว่าจะเป็นภาพเขียน พุทธปฏิมา สถาปัตยกรรม และวรรณกรรม ซึ่งเป็นศิลปะแขนงต่างๆ เหล่านี้ได้รับการกล่าวขานว่าเป็นพุทธศิลป์ โดยมีเหตุผลสำคัญประการหนึ่ง เพราะสร้างขึ้นในปริณิณทลของวัด เนื้อหาสาระมีส่วนเกี่ยวข้องกับศาสนาและคำสอนโดยอาศัยวิธีการแสดงเจตจำนงในการเนรมิตศิลปกรรม ด้วยพลังศรัทธาและเป็นพุทธบูชาของพุทธศาสนิกชน

ดังนั้นประติมากรรม จึงมีลักษณะอันสร้างสรรค์อันเกิดจากการออกแบบสิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ การสร้างขึ้นเพื่ออนุสรณ์ของบุคคล เช่น เจดีย์ รูปปั้น รูปเคารพ หรือประติมากรรมแบบพิเศษ หรือสร้างเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยของมนุษย์ในรูปแบบและขนาดต่างกัน^{๒๒}

๒.๓.๑ ความหมายประติมากรรม

ประติมากรรม (Sculpture) คือ ผลงานศิลปะที่ใช้วัสดุต่าง ๆ มาสร้างขึ้นในลักษณะ ๓ มิติ กินเนื้อที่ในอากาศ โดยการใช้วัสดุชนิดต่าง ๆ วัสดุที่ใช้สร้างสรรคงานประติมากรรม จะเป็นตัวกำหนดโดยการปั้น แกะ หล่อ เชื่อม ผู้สร้างงานเราเรียกว่า ประติมากร

ประติมากรรม ซึ่งเป็นคำมาจากภาษาละติน (Sculpere) หมายถึง การแกะสลัก (to carve) คือศิลปะสร้างสรรค์รูปแบบหรือตัวแทนนามธรรม ทั้งในรูปแบบประติมากรรมลอยตัว เช่น งานที่ตั้งเป็นอิสระทั่วไปหรือประติมากรรมนูนต่ำ

งานประติมากรรมไทยทั่วไป หมายถึง รูปภาพที่เป็นรูปร่างปรากฏแก่สายตาสามารถสัมผัสได้โดยตรงด้วยการจับต้องซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ด้วยวิธีการปั้น หล่อ แกะสลัก เป็นต้น เพื่อตอบสนองความเชื่อ ความพึงพอใจ ความภาคภูมิใจ ร่วมไปกับการดำรงชีวิต ทั้งส่วนบุคคลและชนในสังคม

^{๒๒} กรมศิลปากร, ตำนานสถาปัตยกรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพ (๑๙๔๘), ๒๕๔๘, หน้า ๒๒๒.

วิธีการสร้างผลงาน ความงามของงานประติมากรรม เกิดจากการแสงและเงาที่เกิดขึ้น
ในผลงานการสร้างงานประติมากรรมทำได้ ๔ วิธี คือ

๑. การปั้น (Casting) เป็นการสร้างรูปทรง ๓ มิติ จากวัสดุ ที่เหนียว อ่อนตัว และยึดจับ
ตัว กันได้ดี วัสดุที่นิยมนำมาใช้ปั้น ได้แก่ ดินเหนียว ดินน้ำมัน ปูน แป้ง จี๊ฟึงกระดาษ หรือ จี๊เลื่อย
ผสมกาว เป็นต้น

๒. การแกะสลัก (Carving) เป็นการสร้างรูปทรง ๓ มิติ จากวัสดุที่ แข็ง เปราะโดยอาศัย
เครื่องมือ วัสดุที่นิยมนำมาแกะ ได้แก่ ไม้ หิน กระดูก แก้ว ปูนปลาสเตอร์ เป็นต้น

๓. การหล่อ (Molding) เป็นการสร้างรูปทรง ๓ มิติ จากวัสดุที่หลอมตัวได้และกลับ
แข็งตัวได้ โดยอาศัยแม่พิมพ์ ซึ่งสามารถทำให้เกิดผลงานที่เหมือนกันทุกประการตั้งแต่ ๓ ชิ้นขึ้นไป
วัสดุที่นิยมนำมาใช้หล่อ ได้แก่ โลหะ ปูน แป้ง แก้ว จี๊ฟึง ดิน เรซิน พลาสติก ฯลฯ

๔. การประกอบขึ้นรูป (Construction) เป็นการสร้างรูปทรง ๓ มิติ โดยนำวัสดุต่าง ๆ มา
ประกอบเข้าด้วยกัน และยึดติดกันด้วยวัสดุต่าง ๆ ประติมากรรม แบ่งออกเป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ
ดังนี้

๑. แบบนูนต่ำ (Bas relief) ผลงานที่สามารถมองเห็นได้เพียงด้านหน้าด้านเดียว เช่น
เหรียญบาท พระเครื่องห้อยคอ

๒. แบบนูนสูง (High relief) ผลงานที่สามารถมองเห็น ๒ ด้าน คือ ด้านหน้าและ
ด้านข้าง มีลักษณะนูนขึ้นมาจากพื้นหลังมาก เช่น หน้าพระประทับผนัง รูปปั้นที่ฐานอนุสาวรีย์
ประชาธิปไตย

๓. แบบลอยตัว (round relief) ผลงานที่สามารถมองเห็นได้รอบด้านมีฐานตั้งรูป เช่น
พระบรมรูปทรงม้ารัชกาลที่ ๕ อนุสาวรีย์สามกษัตริย์เชียงใหม่

การสร้างสรรค์ประติมากรรมนั้น ได้นำภูมิปัญญาเพื่อใช้ในการออกแบบ คือการจัด
องค์ประกอบหลายสิ่งมาสร้างสรรค์เป็นอาคาร สิ่งก่อสร้าง และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องให้มีความ
สัมพันธ์กัน เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ และประโยชน์ใช้สอยอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ที่พัก
อาศัย อนุสรณ์สถานเจดีย์ รูปปั้น อาคารและสิ่งก่อสร้างที่ปรากฏจะแสดงถึงภูมิปัญญาของ
ผู้ออกแบบ เนื่องจากผู้ออกแบบนั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่จะสร้าง เข้าใจสภาพแวดล้อม
ทั้งกายภาพและทางวัฒนธรรม นำมาผสมผสานกับจุดมุ่งหมายและประโยชน์ใช้สอยได้ และ
แม้บางส่วนจะเป็นเรื่องของเทคนิควิธีและวัสดุ แต่กับสิ่งที่ผู้ออกแบบสร้างสรรค์ออกมานั้น จะไม่
ขาดมุมมองในด้านสุนทรีย์ะ ในการดูชิ้นงานทางสถาปัตยกรรมจึงมีความจำเป็นในการรู้ถึงการวาง
ผัง ขนาด สัดส่วน รูปทรง เทคนิค วิธี ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ที่จะสร้างความรู้สึกรวมกัน ให้
ดื่มด่ำไปกับสิ่งที่ผู้สร้างต้องการอย่างเช่น พระมหาเจดีย์ชัยมงคลที่มีโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม

ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว โดยปกติการก่อสร้างนั้นขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาและเทคโนโลยีที่สืบทอดกันมาในประวัติศาสตร์ ปัจจุบันกระบวนการในการก่อสร้างสามารถแยกแนวทางออกแบบ ๕ แบบ คือ^{๒๓}

๑. การสร้างสรรค์การก่อสร้าง คือ เป็นความจำเป็นในการศึกษารูปแบบจากประสบการณ์ในอดีต วัฒนธรรม และฐานะทางเศรษฐกิจ เพื่อสืบทอดเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น

๒. การออกแบบอาคาร โดยปกติจะต้องทำตามแบบที่สถาปนิกออกแบบไว้ ซึ่งการออกแบบต่างๆ ไป สถาปนิกจะยึดแนวคิดขั้นสูงโดยพิจารณาวัตถุ ผู้สร้างและความชำนาญของช่างเป็นหลัก

๓. การก่อสร้างอาคาร เป็นกระบวนการสืบทอดประสบการณ์ และการสร้างสรรค์ศิลปะไปยังนักศึกษารุ่นต่อไป จะได้เรียนรู้และพัฒนาประสบการณ์ให้เกิดความก้าวหน้ายิ่งขึ้น

๔. เทคนิคเฉพาะ เช่น การเข้าลิ้นไม้ การยึดของหิน การตกแต่ง การยึดด้วยสลักไม้เป็นเทคนิคพิเศษ ที่จะต้องอาศัยความชำนาญของงานช่างสิบหมู่หรืองานวิศวกรรมเป็นการเฉพาะไม่ควรผูกขาดความรู้เช่นกล่าวนี้จนทำให้เกิดการสูญหาย

๕. การสืบทอดความรู้ ในด้านการก่อสร้าง ควรจะได้มีการฝึกช่างเทคนิคสาขาต่างๆ เพื่อการพัฒนาฝีมือให้มีความก้าวหน้า ฉะนั้น การก่อสร้างนอกจากเพื่อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจแล้ว จะต้องคำนึงถึงการสืบทอดและถ่ายทอดเทคโนโลยีและการพัฒนา^{๒๔}

บุญชู โรจนเสถียร ได้กล่าวถึงมูลเหตุที่เกิดพระเจดีย์ในพระพุทธศาสนาไว้ในหนังสือ “ตำนานสถาปัตยกรรมไทย” ว่าพระสถูป (ที่เรามักเรียกกันว่า “พระเจดีย์” เช่นที่ชอบสร้างตามวัด) นั้นมีประเพณีสร้างสำหรับบรรจุอัฐิธาตุมาแต่ก่อนพุทธกาล และไม่เฉพาะแต่สำหรับบรรจุอัฐิธาตุของพระเจ้าจักรพรรดิเท่านั้น สถูปที่สร้างบรรจุอัฐิธาตุนกคณอื่นๆก็มี ตามที่ได้ตรวจพบโบราณวัตถุในอินเดียภายหลัง พิเคราะห์ดูลักษณะพระสถูปที่สร้างแต่สมัยโบราณมาตลอดกาลบัดนี้ เห็นว่าสถูปชั้นเดิมทีเดียวก็จะเป็นพูนดินขึ้นเป็นโคกตรงที่ฝังอัฐิธาตุแล้วลงเขื่อนรอบกันดินพัง และบนโคกนั้นจะป้อมหรือฉัตรไว้เป็นเกียรติยศด้วย ขนาดของสถูปที่จะใหญ่หรือจะเล็กหรือทำโดยประณีตบรรจงหรือพอไปได้ก็แล้วแต่กำลังผู้สร้าง ต่อชั้นหลังจึงมีการตกแต่งแปลงรูปพระสถูปให้งดงามวิจิตรพิสดารยิ่งขึ้น เช่นแต่งกองดินให้เป็นรูปทรง ทำเขื่อนให้เป็นฐาน

^{๒๓} กรมศิลปากร, *สุนทรียศาสตร์ทฤษฎีแห่งวิจิตรศิลปะ ฉบับที่ ๑*, หน้า ๒๑๑.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๒.

และชั้นทักษิณ ทำรูปบัลลังก์ตั้งบนหลังโคกก่อจักรเป็นยอด ของเหล่านี้อีกขึ้นในสมัย พระพุทธศาสนารุ่งเรือง จนเป็นประธานของประเทศคือสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นต้น^{๒๕}

๒.๓.๒ ประเภทของประติมากรรม

ประเภทของประติมากรรม ซึ่งหมายถึงงานปั้นที่มีรูปทรงเป็นรูปแบบต่างๆ ซึ่งทำโดย วิธีการปั้น หล่อ การแกะ หรือขุดจิต เป็นภาพคน สัตว์ ลวดลายตามแบบต่างๆ โดยจำแนก ประติมากรรมออกเป็น ๓ ประเภท กล่าวคือ

๑. แบบนูนต่ำ (Bas relief) ผลงานที่สามารถมองเห็นได้เพียงด้านหน้าด้านเดียว เช่น เกรียงไกร พระเครื่องห้อยคอ

๒. แบบนูนสูง (High-Relief) ได้แก่แบบแกะสลักที่สามารถมองเห็น ๒ ด้าน คือ ด้านหน้าและด้านหลัง มีลักษณะนูนขึ้นมาจากพื้นหลังมาก เช่น หน้าพระประทับผนัง รูปปั้นที่ฐานอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

๓. แบบลอยตัว (round relief) ได้แก่ประติมากรรมที่ดูได้รอบด้าน คือประติมากรรมที่ หล่อหรือแกะ หรือปั้น สามารถเดินดูได้โดยรอบ เช่นรูปเทพเจ้า พระพุทธรูปลอยตัว อนุสาวรีย์คน สำคัญ รูปปั้นช้าง ม้า วัว ควาย หรือรูปสัญลักษณ์ เช่น พระแท่นพระศรีมหาโพธิ์ เป็นต้น^{๒๖}

สันติ เล็กสุขุม กล่าวถึงรูปแบบของเจดีย์ ไว้ในหนังสือ เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์ เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทยว่า งานสร้างเจดีย์มีต้นแบบในประเทศอินเดียโบราณ พัฒนามาจากลักษณะของเนินดินเหนียวหลุมฝังศพ ซึ่งเป็นที่มาของระฆังที่รู้จักเรียกกันในปัจจุบัน เหนือระฆังทำบัลลังก์หรือพุทธอาสน์และทำฉัตรปักเป็นส่วนยอด ต่อมาจึงมีรูปแบบเจดีย์ทรงอื่นๆ มีการคลี่คลายปรับปรุงอยู่ในดินแดนต่างๆที่รับนับถือพระพุทธศาสนา^{๒๗}

ผศ. ทรวงวิทย์ พิมพะกรรณ์ ได้ให้ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์ศิลปะ ความงามบนสถาปัตยกรรมมหาเจดีย์ชัยมงคล กล่าวว่า ที่จริงแล้วมันเป็นศิลปะที่ใหญ่ยิ่งถูกสร้าง ขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางสังคม วัฒนธรรม แล้วที่งานศิลปะที่มีที่ตั้งอันสูงใหญ่โดยมีจุดเด่นอย่าง

^{๒๕} บุญชู โรจนเสถียร, ตำนานสถาปัตยกรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพ (๑๕๘๔) จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘.

^{๒๖} สุติมา ฮามคำไพ, พระมหาเจดีย์ชัยมงคลกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, (มหาวิทยาลัย มหาสารคาม, ๒๕๔๕), หน้า ๕๑-๕๒.

^{๒๗} สันติ เล็กสุขุม, เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มติชน, ๒๕๕๒), หน้า ๕.

มากมาย อลังการ สี ทานก็ใช้ขาวกับทอง ซึ่งขาวก็หมายถึงความบริสุทธิ์ ทองก็บริสุทธิ์หรือนิยม เป็นการสื่อให้เห็นถึงความผสมผสานระหว่างความงามในความงาม^{๒๔}

จากการศึกษาความหมายและประเภทของประติมากรรม สรุปได้ว่า ลักษณะงานทางสถาปัตยกรรมนั้นย่อมแสดงออกถึงความวิวัฒนาการอันต่อเนื่องของมนุษย์ไว้เป็นลำดับอย่างดี เพราะสถาปัตยกรรมของชาติใดยุคใดสมัยใดก็ตาม ย่อมแสดงถึงภาวะของจิตใจ และบุคลิกลักษณะอันแท้จริงของคนชนชาตินั้นๆ ให้เห็น ได้อย่างใกล้ชิดที่สุด

๒.๔ สรุป

จากการศึกษาสุนทรียศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า สุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์หนึ่งในวิชาปรัชญา เป็นศาสตร์ที่อยู่ในสาขาคณวิทยา คณวิทยา เป็นสาขาที่ค้นหาคุณค่าของคุณค่าของสรรพสิ่ง รวมทั้งมนุษย์ เป็นปรัชญาสาขาหนึ่ง ที่ว่าด้วยความงามและสิ่งทีงามทั้งในงานศิลปะและในธรรมชาติ โดยศึกษาประสบการณ์ คุณค่าความงามและมาตรฐานในการวินิจฉัยว่า อะไรงาม อะไรไม่งาม ความงาม หมายถึงการคิดหรือชี้ให้เห็นว่าวัตถุใดวัตถุหนึ่งมีลักษณะสวย ดิดตาดีใจ และเลอเลิศ หรือหมายถึง การที่เราใช้จิตแสดงปฏิกิริยาต่อสภาพการณ์ในสิ่งแวดล้อม หรือการที่จิตประเมินค่าวัตถุที่มีคุณค่า ที่เราให้เกิดความรู้สึกภายในจิตใจ แม้ว่าความงามจะขึ้นอยู่กับจิต แต่ก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับใจชอบ หากแต่ต้องขึ้นอยู่กับคุณค่าที่มีอยู่ในวัตถุนั้น ๆ ความงามจึงมี ๒ ชั้นใหญ่ คือ ความงามขั้นธรรมดาสามัญ และความงามขั้นสุดยอด เกณฑ์ ๓ ทฤษฎี คือ ทฤษฎีจิตวิสัยนิยม, ทฤษฎีวัตถุวิสัยนิยม, ทฤษฎีสัมพัทธนิยม โดยมีแนวคิดที่ต่างกันดังนี้

ทฤษฎีจิตวิสัยนิยมเน้นความสำคัญที่ความรู้สึกของตัวบุคคลคั้งนั้นมาตการตัดสินคุณค่าทางความงามจึงไม่ตายตัว เพราะขึ้นอยู่กับความรู้สึกหรือรสนิยมซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามความชอบของแต่ละคนในแต่ละเวลาและสถานที่

ทฤษฎีวัตถุวิสัยนิยมเชื่อว่าความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุเป็นคุณสมบัติที่แน่นอนตายตัวและอยู่ติดกับวัตถุมาตั้งแต่แรกโดยไม่ขึ้นกับความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ และมีเกณฑ์ตัดสินที่แน่นอนตายตัวที่จะใช้ชี้วัดได้

ทฤษฎีสัมพัทธนิยม เป็นทฤษฎีที่อยู่กึ่งกลางระหว่างอัตนัยนิยมและปรนัยนิยม กล่าวคือเป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญทั้งความรู้สึกทางสุนทรียะตามรสนิยมของผู้รับรู้และคุณสมบัติทางความงามของวัตถุในการประเมินคุณค่าทางสุนทรียะโดยเชื่อว่าความงามไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะ

^{๒๔} ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์, ผู้เชี่ยวชาญคณะศิลปกรรมศาสตร์ เลขานุการศูนย์ข้อมูลลามหาวิทยาลัยขอนแก่น, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๕๗.

จากความรู้สึกของบุคคลผู้รับรู้หรือจากคุณสมบัติของวัตถุเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งหากแต่เป็นภาวะของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับวัตถุที่มีปฏิกิริยาตอบสนองในสัดส่วนพอกัน

ในบทต่อไปผู้วิจัยก็จะศึกษาความเป็นมา บริบทต่างๆ และรายละเอียดด้านประติมากรรมของพระมหาเจดีย์ชัยมงคลเพื่อให้ได้เป็นข้อมูลที่จะนำมาทำการวิเคราะห์หาความงามตามหลักสุนทรียศาสตร์ว่า มีลักษณะความงามอย่างไร เป็นต้น